

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

էնքան ուտում եմ, հերս ոչինչ չէ ասում: Բ-
բաժինը կը պահեմ: Երբ ես գալու:

ծախել իրանց հացը բաղաբային վարչութեան վրա, որ իր կողմից կը ծախի նոյն արժան գնով ժողովրդի վրա:

Եթէ էկսպրոպրիացիական օրէնքը կարող է գործ դրվել տըները քանդելու և փողոցները անցկացնելու նպատակով, չէնք հասկանում ի՞նչի նոյնանման օրէնքը չը պէտք է գործ դրվել ցորենատէրերի վերաբերութեամբ, երբ ժողովուրդը քաղցած մեռնում է....

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՍԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

Օգոստոսի 11-ին, շաբաթ օր Քիֆիսի Ա մարային թատրոնում պ. Պալմի դերասանական խումբը տուեց առաջին անգամ Օվսիան նիկովի «Материалистка» պիեսին: Դա մի դրամա է հինգ գործողութեամբ: Բայց ծրը մարիան ապա՞ծ մեզ երբեք չէ պատահել այդքան անկապ և անհամ պիեսա տեսնել որ և է բնի վրա:

Հեղինակը կամենում է երեւի ներկայացնել ռուսաց նոր սերունդը, իր նիւթապաշտ ոգով, որի զլխաւոր տիպը պիեսայի մէջ մի օրիորդ է՝ Վէրա Պալմիս: Այդ տեսակ անձուներ տիպ մենք իրականութեան մէջ անհնարին ենք համարում: Վէրա Պալմիսն ունենոր աղջիկ է, բայց իր ունեցածով, իր մօրաբերո-

— Չեն թողնում, թունի ջան, պատասխանեց Միքայէլը տխուր ձայնով: — Զատ եմ ուզում գալ, տատիս տեսնել, մեր տանը մնալ, բայց չեն թողնում, ասում են, արդիւնք չի կարող ձեր ծննդն ունենալ... Դէ, հնց մոռանամ, թունի ջան, արտաքին ինչ կայ... Ենց տներ են ու տներ... մարդիկը, իս, գիւղացուն էլի տեղ են դնում... Թէ բերանդ բաց ես անում, խօսում ես, մի լաւ ծեծում եմ...:

Թունին հասարկով մի քանի տարով մեծ էր Միքայէլից, լսելով իր ընկերի խօսքերը, խղճաց նրա դրութեան վրա, և մտածեց օգնել նրան:

— Եկ, ես քեզ կը տանեմ դիւղը, ասաց նա:

— Ի՞նչպէս դամ, էստեղ էլ ապէրը (հօրեղբայրը) գլխիս կը տայ, կասի. Բնու երկար: — Չէ, թունի ջան, խօսքը փոխեց նա, լաւ էն է, գնամ, շուրջ ընկնեմ, միանգամով պաճենում...:

Թունին միւլիթարեց նրան, սիրտ տուեց, և խոստացաւ, թէ Աւետ ապօրը կասէ, որ նրան գիւղը տանէ: Միքայէլը ուրախացաւ, մանկական բարեբարութեամբ ուզեց իր ընկերին մի բանով վարձատրել:

— Գիտես, թունի ջան, ասաց նա, լաւ միտս եկաւ, ես ձանկերս (վէզ) խորել էի մեր մարդիկ դրան տակին, այնտեղ, որ մի քօթուկ (կոճղ) է դրած, կը գնաս, կը ձանես, հարկու հատից աւել է, ինչքան կուգես, դու վեր առ, մնացածը բաժանիւր մեր ընկերներին: Ես որ չեմ կարողանում խաղալ, դուք էլա խաղացէք:

— Թոմասին բաժին չեմ տայ, ասաց ուրախացած թունին, — նա լաւ աղայ չէ, անցեալ օր ինձ հետ կուռեց:

— Նրան էլ տուր, մեր ընկերն է, բարիչեցէք, խօսեց խրատական կերպով Միքայէլը: Ի՞նչ կայ, ընկերը ընկերի հետ կը կուռի, ու էլի կը բարիչի. անցեալ գիւղեր են էլ Պօղոսի հետ կուռեցայ՝ մահակով խփեցի, զլխիցը արիւն գնաց:

— Պօղոսի հետ, հարցրեց թունին զարմանալով:

— Պօղոսը էստեղ ինչ էր չինում:

— Նրազունն կուռեցայ, թունի ջան, հէնց որ զարթեցի, էնան լաց էլայ, էնան լաց էլայ, որ նրա գլուխը պատռեցի: — Դրոստն ասա, թունի ջան, նրան իս մի բան չի էլել:

— Ոչինչ չի էլել, երէկ չէ, մէկէլ օրը ինձ հետ

չից ժառանգած քան հազար բուրլ գումարով և իր փեսայացուի կարողութեամբ ու նրա տարեկան վեց հազար բուրլ ռոճիկով չէ բաւականանում... Նրան հարկաւոր է փող, միշտ փող... Նա լաց է լինում և անդադար կրկնում է որ առանց մեծ հարստութեան, առանց շքեղութեան նա ապրել չէ կարող: Սիրոյ խօսակցութեան ժամանակ երիտասարդ իրաւաբան Գարինի հետ, նա անդադար փողի հաշիւներ է անում, պարզ խոստովանելով է որ պատ, աստ է ամեն տեսակ ցածութիւն անել աւելի մեծ հարստութիւն ձեռք բերելու համար: Մի և նոյն ժամանակ նա, թէ էլ օրիորդ, արդէն երեկայ ունի Գարինից, բայց այնու ամենայնիւ պակովում է մի ծեր և հարուստ գնեւերալի հետ, որին ի հարկէ չէ սիրում: Նա անդադար ստորութիւններ, կեղտոտութիւններ է անում, բայց մի և նոյն ժամանակ անդադար լաց է լինում, որ իրան չեն յարգում և դարձեալ կրկնում է որ առանց մեծ հարստութեան ապրել չէ կարող: Օրիորդի փեսացուն էլ մի այլանդակ տիպ է: Նա այդ կնոջը արհամարհում է, ամեն րօպէ հրապարակապէս նրան անարգում է, նրա երեսին ամենքի ներկայութեամբ ասում է նրան թէ նա վարձկան, գնովի, ստոր, անբարոյական կին է, — բայց դարձեալ աղաչում է օրիորդին համաձայնելով պակովել իր հետ...:

Վերջը նա սպանում է իր սիրուհւոն սպանում է ծեր գնեւերալին և ինքն էլ կարծեմ խնդարովում է...:

Ամբողջ պիեսայի դիւրագները անկապ, արուեստական, անբնական, հրեշաւոր են, տիպերը ամբողջութիւն չունեն, նրանցից իւրաքանչիւրը կենդանի հակասութիւն է: Ել չենք խօսում երիտասարդի և օրիորդի մասին, վեր առնենք ծեր գնեւերալին: Նրա սա իմանում է Գարինից նրա արած սկանդալից յետոյ, որ օրիորդը, որի հետ ինքը ամուսնանում է արդէն մի երեկայ ունի, — ծեր գնեւերալը ասում է՝ «այժմ դուք իմ աչքում աւելի էլ թանգաղին էք դարձել...»:

խօսում էր, յետոյ միասին գնացելով իրանց բաղը, ծիրան կերանք:

Նրկու փորձիկ գիւղացիներին խօսակցութիւնը ընդհատեց թունի չայը, որ հեռուից յայտնվելով, կանչեց նրան:

— Ես ում հետ ես խօսում, եկ, գնում ենք:

— Թունի ջան, հիմա որ գնում ես, ասաց Միքայէլը նրա փէշից բռնելով, — տատիս, ապօրը, ամենին շատ բարեւ տար, ասա, որ տեսայ կալօին:

— Կատեմ, պատասխանեց թունին և հեռացաւ: Միքայէլը երկար կանգնած, նայում էր իր ընկերի ետեւից, յանկարծ մտաբերեց, թէ բաւական ուշացել է, և սկսեց վազել դէպի աղայի տունը:

Բ.

Անցաւ երեք տարի: Միքայէլը մի՞նչի մէջ այս երեք տարեկան ընթացքում բաւական փոփոխութիւն էր եղել: Այժմ նա տան հասարակ սպասարանից դուրս էր գալիս և աշակերտ: Դա մեծ յառաջադիւնութիւն է, բայց նրա յաջողութեամբ:

Չարմանալի նախապաշարմունքներ կան այն կարգի մարդիկինքի մէջ, որոնց պատմական էր Միքայէլին: Դա անպարտ մէկը մի նոր ձի է գնել, (*) մի նոր շուն կամ կատու է բերել տանը, պատահում է, որ նոյն միջոցներում նրա գործերը լաւ են գնում: Եւսն, կատուի կամ ձիու ոտը խերով է, ասում է նա, և այն անասուններին չէ հեռացնում իր տնից, Այսպիսի անասունը դառնում է մի նուիրական արարած այն տան համար, այնտեղ ծերանում է, այնտեղ մինչև մահը ծառայում է, և մեռնելուց յետոյ, նրա գլուխը թաղում են նոյն տան գլխաւոր մուտքի դրան չէմքի տակ: Նոյնը նկատուում է և մարդկանց վերաբերութեամբ: Տեսնում ես, մէկը ամուսնանում է, պատահում է, որ կնոջ ոտը նոյնպէս զխելով է լինում, աղամարդի գործերը լաւ են գնում,

(*) Որպէս ձիերը, նոյնպէս չնքը, կատուները և բոլոր ընտանի անասունները ունեն առանձին նշաններ, որոնցով ճանաչում են նրանց չոր կամ բարի ազդեցութիւն ունենալը տիրել բաղնիքի: Մենք մի օր առիթ կունենանք խօսելու այդ անասնատեսութիւնների մասին, որոնք երկի խորին կապ ունեն մեր հեթանոսական անցեալի հետ:

Օվսիանիկովի ամբողջ պիեսան անմիտ և անկապ խօսակցութիւններով, իրականութեան մէջ չեղած տիպերով լի, հիւանդ, խանդաւրված ուղեղի ծնունդ է:

Ահա ռուսաց բեմական նոր արհեստը...:

Մենք այդ պիեսան համարում ենք վերին աստիճանի անբարոյական: Մենք այն կարծիքի ենք, որ էթէ մի պիեսա անկեղծ կերպով, ամբողջ և խոր սրտից բղխած ծիծաղ է յարուցանում, — նա անբարոյական չէ կարող լինել: Եթէ պիեսան ծիծաղ հետազօտված, իրականութեան միջոց, հասարակական իրական կեանքից վեր առած ամենամեծ պակասութիւններ և ակտեր է ներկայացնում, — նա դարձեալ անբարոյական չէ կարող համարվել, որովհետեւ ցոյց է տալիս այն ինչ որ կայ:

Բայց երբ մի հեղինակ իբրեւ թէ մի նոր միտք յայտնելու համար, հարում է տիպեր, իրականութեան մէջ չեղած ամենահրեշաւոր, ամենապայանքակ տիպեր, կեղծում է ճշմարտութիւնը, ներկայացնում է հասարակութեան մէջ եղած, հասարակութեան մէջ տիրապետող, ծիծաղ հետազօտութեամբ դուրս բերված ակտերի, հասարակական կեանքի ծիծաղ պատկերի տեղ իր հիւանդ գլխի, իր խանդավառ ուղեղի մէջ ծնված դժանդի կեանքի մի պատկեր, — այն ժամանակ մենք չենք կարող անբարոյական չանունները այդ տեսակ պիեսան:

Մի քանի խօսք էլ մեր հասարակութեան մասին: Պիեսայի ամբողջ ներկայացման ժամանակ նշմարելի չէր հասարակութեան մէջ ոչ մի աղիւն տպաւորութիւն, ոչ մի արդար զգացմունք, ոչ մի բնական շարժում, սրտի ոչ մի արտայայտութիւն, — բայց, այնուամենայնիւ ամեն գործողութեանց յետոյ, հասարակութիւնը սաստիկ ծափահարում էր:

Ոչ տիկին Վոլգինա, ոչ էլ պ. Շուսիլին, մեր ամենալաւ ռուս դերասանները, չը կարողացան լաւ խաղալ, որովհետեւ նրանց դերերը ամենաանբնական, հրեշաւոր դերեր էին...:

և կենք սիրովում է: Դա անգամ ընդհակառակն է պատահում: Կնոջ իր հետ դժբաղդութիւն է բերում, նրա ոտը շաւոտած է լինում, ամեն բան ճառագայթում է և նա ատել է դառնում... Նոյնը պատահում է և նոր ծնված երեխաների յայտնվելով. ոմանք բաղդաւորութիւն, իսկ ոմանք դժբաղդութիւն են բերում: Չան այն անգամը, որ իր հետ բաղդաւորութիւն է բերում, նրա համար ասում են՝ «տան դովաթը (հարստութիւնը) նրա գլխին է կապած»... Դա էլ մի տեսակ ռուսի աքաղաղ զո՞ է, որ իր աղիւնցութեամբ բարիքներ է արտադրում:

Մի կողմ թողնելով այս տեսակ նախապաշարմունքների ճանաչումը, պարզանք միայն կասնք, որ այն օրից, երբ Միքայէլը մտաւ Մատիսանի տունը, նրա գործերը սկսեցին անապասելի կերպով լաւանալ: Եւ մասնաւորապէս Մատիսանը չէր կարող չը նկատել այդ, և դրա համար սկսեց նա հետզհետէ լաւ աչքով նայել մանուկ գիւղացու վրա: Եւ այդ էր պատճառը, որ տարաւ նրան իր առեւտրական խանութը:

Միքայէլը դուրսիւնը այժմ մի աստիճան բարձրացել էր. նա տնային տնոր ծառայից դարձել էր զտուրքի աշակերտ: Բայց նա այժմ այն չէր, ինչ որ էր երեք տարի առաջ. այժմ բաւական տալիւն և կովիւն էր նա. այժմ նրա մօտ չէին երևում գիւղացու կոպտութիւնները: Նրա դէմքն անգամ փոխվել էր. գիւղական վրձն և կարմիր թշերը մաշվել էին, նուրբ և գեղեցիկ դժադրութիւն էին ստացել, և առաջվայ զուարթ գոյնը տեղի էր տուել խիտ արիւթ դոճաւորութեան: Անփոփոխ մնացել էին միայն կրակոտ աչքերը:

Խանութի բոլոր յաճախորդները ճանաչում էին Միքայէլին: Նա այն տեսակ աղեղեղ չէր, որ անյայտ մնար, որ նրա վրա ուշադրութիւն չը դարձնէին: Ամեն մարդ արագութեւն էր խօսեցնել նրան և լսել նրանից մի քանի տուր խօսքեր: Միքայէլը չափազանց կամակատար տղայ էր. դեռ մէկը իր ծխախոտի դանակը չը չինած, նա արդէն լուցկին ձեռքում պատրաստ ունէր, որ պարտին մի ծառայութիւն անէ: Եւ մէկը մի բան գնելիս, չուտով առնում էր, նորովի փաթկում էր, շատ անգամ առանց նրանից խնդրելու, տանում, հասցնում էր գնողի տունը:

Չէ կարելի լաւ խաղալ մի դեր, որի տիպը հնարած է և նրան չէ կարելի ուսումնասիրել կեանքի մէջ... Այդ պատճառով պիեսայի բոլոր գործող անձինք, երեսացին դժանդից դուրս եկած հիւանդներ...:

Բայց մեր հասարակութիւնը կարծում է որ ինչքան էլ անաղով լինի պիեսան, անպատճառ պէտք է ծափահարել դերասաններին...:

Եթէ այդպէս լինէր, ոչ մի պիեսա, որքան էլ վատ լինէր, երբեք չէր ընկնի:

Օվսիանիկովի պիեսայի պէս մի պիեսայի մէջ խաղացողներին խելացի հասարակութիւնը չը պէտք է ծափահարէր, այլ լուռ պէտք է մնար, որով ցոյց կը տար իր անտարբերութիւնը, այդ, դէպի իր սիրած դերասանները, բայց ուրիշ կողմից իր արհամարհանքը դէպի անձուներ պիեսան:

Բայց ծափահարելով դերասաններին, դուք խիստակա ծափահարում էք և հրեշաւոր հեղինակութեանը:

Ուրեմն այդպիսով Քիֆիսի բեմի վրա ու մենահրեշաւոր պիեսա էլ կարող է աղոթվել:

Գ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

3 օգոստոսի

Գանձակից 7—9 վերստ հեռավորութեամբ գտնվող գերմանացոյ Ելեննոգորֆ գիւղում յուլիսի 29-ին գիշերը պատահում է հետեւալ անցքը:

Գննիչի թաղման շուէցի թաղման լեզ թաղախանանցը սաստիկ ծեծելուց յետոյ խեղդում է իր կնոջ: Ահա ինչու համար:

Թէ և թաղախանանք ունի կին (մայր և երեխայք էլ ունի), ասում են որ արդէն քանի տարի է ծանօթ է եղել մի կնոջ հետ: Դանտութեան օրից սկսեալ թաղախանանք միշտ ասել, ծեծել, ասնջիւն է եղել կնոջը և քանի անգամ կամեցել է սպանել նորան: Մէկ անգամ թուրը վրա է

Բայց երբեմն ծագում էին փոքրիկ անհամաձայնութիւններ Միքայէլի և իր աղայի Մատիսանի մէջ: Պատճառները յառաջ էին գալիս վարպետի և աշակերտի հասկացողութեան անմիաբանութիւնից: Օրինակ, խանութը մտել է մի տիկին և կամենում է գնել մի քանի արջին չիթ կամ մի քանի ֆունտ թէյ: Մատիսանը սկսում է տիկնոջ հետ մի ամբողջ պատմութիւն, թէ նրա հանգուցեալ աղբը իր լաւ բարեկամն էր, թէ ինքը նրա միշտապես պատուելու համար պէտք է գիւղումներ անէ և ապրանքի լաւ տայ, և այլն: Յետոյ նա դառնում է Միքայէլին, ասում է.

— Այդ աղայ, այն լաւ տեսակիցը բեր:

Միքայէլը բերում է ամենալաւ տեսակիցը, բայց աղան մի խոժոռ հայեալք ձգելով անիործ աշակերտի երեսին, ասում է.

— Յիմար, այդ է լաւը, դու երբ պէտք է ծանաչես ապրանքները:

— Դրանից լաւը չունենք, աղայ, պատասխանում է աշակերտը միամտութեամբ:

— Ո՞նց թէ չունենք, լակոտ, բարկանում է աղան, և ինքն է գնում բերելու ինդրած ապրանքը:

— Էդ ի՞նչ փառիցն է... նկատում է աշակերտը: Աղան ուշադրութիւն չէ դարձնում, չափում է, կշռում է իր ընտրած ապրանքիցը և «ուշադատ լուռ» ճանապարհ է դնում: Յետոյ նա դառնում է դէպի անիործ աշակերտը:

— Անպիտան, դու երբ պէտք է մարդ դառնաս, դու երբ պէտք է բան սորվես: Երբ քեզ ասում են «աղիւնք» բեր, դու պէտք է «վատը» հասկանաս...: Խմանում ես...:

— Ինչպէս իմանամ, լաւը լաւ է, վատը վատ է: Ես բոլոր ապրանքները ճանաչում եմ:

— Սարսաղ, մուշտարուն առաջ լաւը ցոյց կը տան, յետոյ վատը կը տան...: Հասկացա՞ր...:

— Էդ ես չէի իմացել... խօսում է ինքն իրան Միքայէլը: — Յետոյ մարդու հոգին ուր կը գնայ, ի՞նչ կը կորչէ...:

Աղան սկսում է կարդալ նրա գլխին մի ամբողջ գաղի շարական...:

(Կը շարունակվի)

